

En ny nattvardsväckelse

Det svenskkyrkliga gudstjänstlivet har under 1900- och 2000-talet genomgått radikala förändringar. Mycket har varit till det bättre, men inte allt. Somliga element i utvecklingen är det nu tid att börja analysera mer ingående och kritiskt. Var landade det? Hur blev utfallet? Uppfylldes visionerna? Allra störst har kanske den förändring varit som relaterar till nattvardsfirandet. Det har troligtvis aldrig firats så många mässor i Sverige som idag, och även om antalet kommunikanter kanske varit fler tidigare, har de regelbundna kommunikanternas kommunionens frekvens aldrig varit högre än idag. Om nattvarden under vissa tider och i vissa delar av landet erbjöds sällan, kanske bara någon eller några gånger per år, finns idag rikliga möjligheter att gå i en mässa. Somliga kommunicerar kanske flertalet av veckans dagar. Bara den högre kommunionens frekvensen åstadkommer i sig själv förändringar av praxis.

Orsakerna till denna nattvardsväckelse är flera. Bland annat kan nämnas att nattvardsliturgin successivt restaurerades liturgiskt, uttrycktes i kyrkans böcker, så att fler motiv lyftes fram vid sidan av det tidigare allena rådande botmomentet. Detta var ett fruktbart resultat av samspelet mellan kyrka och akademi, där forskningsresultaten befruktade kyrkolivet. Ekumeniska kontakter tydliggjorde också torftigheten i det svenskkyrkliga nattvardsfirandet. Successivt gjordes det också enklare att gå till kommunion, dels genom fler erbjudna tillfällen, dels genom minskade krav på beredelse.

Man är nog inte fel ute om man idag hävdar att mässan är centrum i Svenska kyrkans gudstjänstliv, kanske inte överallt, men i tillräckligt stor utsträckning för att kunna göra en sådan generalisering. Det som från 1600-talet och framåt kvävde nattvardsfirandet i Svenska kyrkan var det ensidiga och alltför starka botmotivet, med åtföljande krav på beredelse. Det är inte fel att hävda, att en väsentlig del i nattvardeförnyelsen var framhållandet av ytterligare motiv i nattvardens teologi och spiritualitet. Här var professor Yngve Brilioth, sedermera ärkebiskop, en föregångare när han i boken *Nattvarden i evangeliskt gudstjänstliv* (1926) framhöll fem motiv som måste komma till uttryck i ett evangeliskt nattvardsfirande: tacksägelse, åminnelse, gemenskap och offer.

Inte minst högkyrkligheten arbetade för ett rikare och frekventare nattvardsfirande, och rörelsen får också sägas ha varit en viktig komponent i själva väckelsen. Många som i sin ungdom sökte en mässa med ljus och lykta, och som fick åka långa sträckor för sin kommunion, kan idag glädjas åt dess lättillgänglighet. Men samtidigt måste man, om man kritiskt analyserar nattvardsväckelsen och dess resultat, ställa frågan om den är uteslutande en framgångssaga.

Svenska kyrkans gudstjänstliv har i, med och under denna nattvardsväckelse tveklöst förändrats, men också själva nattvardsfirandet har förändrats. I en mening var det nödvändigt, inte minst när de olika motiven tilläts komma fram liturgiskt, och i det som har varit en anpassning till katolska ordningar. I en annan mening har förändringen varit mera negativ. Om nattvardsväckelsen startade i en situation av ett ensidigt betonande av boten, har utvecklingen skapat en ny ensidighet i motivbilden. Studerar man nyare liturgiskt material,

församlingars gudstjänstordningar och vad som sägs om mässan, då blir det tydligt att det idag är gemenskapsmotivet som ensidigt står i fokus, och då främst den gemenskap som uppstår mellan de lokalt närvarande.

Denna ensidighet driver idag fram ytterligare förändringar som anses nödvändiga, då de avser att undanröja hinder för gemenskap. Sådana hinder kan vara t.ex. en full liturgi – många av högmässans klassiska moment, inte minst bibelläsningar och predikan, kan ju upplevas som för långa, som en alltför lång startsträcka fram mot måltiden. Idag firas också många mässor slentrianmässigt, inte alltid till form, men till förekomst, i arbetslag, på kurser och konferenser. Detta förvandlar lätt mässan till en gruppaktivitet bland andra.

Om någon av något skäl inte anser sig kunna ta emot bröd och vin, då måste dessa för bevarandet av gemenskapen bytas ut mot något annat. Att löftet om Kristi närvaro *de facto* är knutet just till bröd och vin, inte till något annat, bekymrar föga – syftet är ju inte i första hand att ta emot Kristi kropp och blod i sin egen kropp och sitt blodomlopp, utan gemenskap. Om någon gudstjänstfirare av något skäl väljer att inte delta i den gemenskap för vilken mässan används som ett medel, då uppfattas detta som ett brott mot gemenskapen, som en kränkning av de andra. Då har man rätt att ge sig på den stackare som inte förstått värdet av de församlades gemenskap. Ja, till och med dopet kan ibland uppfattas som ett stort hinder för fullständig gemenskap, då den som inte är döpt, i alla fall än så länge, inte kan vara med. Detta anses av somliga djupt olyckligt, utestängande och kränkande.

Kanske är denna gemenskapsvurm resultatet av en alltmer immanent svenskkyrklig teologi, som lämnat det uppenbarade mysteriet åt otrons hackekvarn, och ersatt det med politiskt korrekta paroller hämtade från den oförargliga politiska allmänningen. Men mässans eukaristi, tacksägelse, har i grunden en annan riktning än deltagarnas gemenskap med varandra, nämligen till Honom som vill gemenskap med oss, och vars förlåtelse har makt att förvandla allt. Genom Ordet, i åminnelsen, närvarandegörs det offer som är förutsättningen för världens liv, ja, det införlivas med oss till kropp och själ. Det är detta det handlar om.

Det är ingen tvekan om att nattvardsväckelsen i detta avseende har sparat ur, eller gjort en U-sväng, ty en ny ensidighet har skapats. Gemenskapsmotivet har dessutom reducerats till att primärt handla om den gemenskap som uppstår i rummet; det som främjar denna gemenskap är bra, medan det som försvårar är dåligt och måste elimineras. Att mässans gemenskapsmotiv främst uttrycker en redan befintlig gemenskap, gemenskapen inom den Kristi kropp till vilken dopet är den enda vägen, det har man tydligen missat eller inte förstått. Mässan kan alltså inte skapa en annan eller vidare gemenskap än den som redan existerar och som konkret manifesteras i mässfirandet. Om detta och mässan som sådan behövs undervisning i församlingarna. Varje präst har här ett särskilt ansvar.

Vad som krävs är alltså en ny nattvardsväckelse, en restaurering som kan rätta till den nya och påträngande ensidighet som vi idag ser devalvera kyrkans mässfirande. Detta innebär i närtid en stark uppmaning till alla som arbetar med handboksförslaget, de ansvariga och alla församlingar, föreningar och institutioner som utgör remissinstanser. Det är en uppmaning till alla som lokalt arbetar med att förvalta och gestalta mässans firande. Kyrkans uppgift är att förvalta och förkunna det uppenbarade mysteriet, inte att begränsa eller reducera det.

